שחיטה עבור בני ביתו

(**פ"ז א'**) **משנה:** יתום ששחטו עליו אפוטרופסין (שהיו לו שניים, והימנוהו זה על פסחו, וזה על פסחו), יאכל במקום שהוא רוצה.

(**פ"ח א'**) שמעת מינה יש ברירה (ולכן כשרוצה בשעת אכילה, מתברר למפרע שרצה כבר בשעת שחיטה אילו הודיעוהו).

אמר רבי זירא: "שֶׂה לַבָּיִת"[1], מכל מקום.

תנו רבנן: "שֶׂה לַבָּיִת", מלמד שאדם מביא ושוחט (פסח) על ידי (=עבור) בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתן בין שלא מדעתן. אבל אינו שוחט ע"י (=עבור) בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, ועל ידי אשתו, אלא מדעתן.

(המשך **הברייתא**:) וכולן ששחטו (לעצמם), ושחט (גם) רבן עליהן, יוצאין בשל רבן ואין יוצאין בשל עצמן. חוץ מן האשה שיכולה למחות (שאינה רוצה להימנות).

מאי שנא אשה (מעבדו ושפחתו העברים ובניו הגדולים, שגם אותם אינו יכול להמנות בעל כרחם)?

אמר רבא: אשה וכל דדמי לה.

(ומסיק) טעמא דמחי, הא לא מחי (אלא בסתמא), נפקא בשל בעלה. ומאי 'אלא מדעתן' (שמשמע שבסתמא לא יוצאים), לאו דאמרי אין, אלא בסתמא. לאפוקי היכא דאמור לא.

והא 'כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן' דבסתמא, וקתני 'חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות'!

אמר רבא: כיון ששחטו, אין לך מיחוי גדול מזה.

שיטות הראשונים

שה לבית מכל מקום: **רש"י** פירש, איש בעל הבית יקחנו לכל בני ביתו, ואין צריך דעתן. **ותוספות** פירשו, משום ד'שֶׂה לַבָּיִת' לאו דאורייתא.[2]

על ידי בנו ובתו הקטנים: כתבו **תוספות**, דבפרק קמא דבבא מציעא (י"ב ב') גבי מציאה, איכא למאן דאמר דלא 'קטן' קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שולחן אביו, זהו 'קטן'. אבל הכא על כרחך קטן ממש.[3]

שחיטה על בני ביתו מדעתם ובסתמא: כתב **הרמב"ם**, "שׁוֹחֵט אָדָם עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן; אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא מִדַּעְתָּן. וְאִם שָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - הֲרֵי זֶה מִדַּעְתָּן."

---

1. שמות, פר' בא, יב,ג: דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת.
2. והכי אית ליה לרבי זירא גופיה בפרק אין בין המודר (נדרים דף ל"ו א'). תוספות. וראה להלן, פ"ט א'.
3. מדאמרינן 'בין מדעתו בין שלא מדעתו, ו'שלא מדעתו' אמרינן בסמוך היינו דאמרי לא, וגדולים פשיטא דיש בידם למחות, אפילו סמוכין על שולחן אביהן. מקורות: תוספות (ד"ה על ידי).

עבד של שני שותפים

(פ"ז א') משנה: עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהם (ואפילו המנהו האחד על פסחו, מי נתן רשות לחלק האחר לימנות על זה. ואין לו תקנה אא"כ רצו שניהם שימנה עם האחד).

(פ"ח א') (ומקשה) **והתניא:** רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל.

(ומתרץ) מתניתין בדקפדי אהדדי (שלא יהנה זה מזה), ברייתא דלא קפדי אהדדי.

שיטות הראשונים

מתניתין בדקפדי אהדדי: **רש"י** פירש, שני הבעלים, ואין רוצין ליהנות זה מזה. הלכך, אפילו נתרצה האחד שיאכל העבד משלו, אין חבירו רוצה שיהנה חלקו משל חבירו. וכן פירשו **תוספות**.[4] **ורבינו חננאל** פירש, קפדי אהדדי שלא ישמש לזה יותר מזה. וכן במזונות קפדי שלא יאכילנו אלא כדי חלקו בלבד.

חציו עבד וחציו בן חורין

(פ"ז א') משנה: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, לא יאכל משל רבו (דמסתמא לא היה דעת רבו להימנות חלק החירות על פסחו).

(פ"ח א') (ומקשה) משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו יאכל (אם שוחט קרבן פסח לעצמו), והא **תניא:** לא יאכל לא משלו ולא משל רבו!

לא קשיא, כאן כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה (הואיל ובידינו לשחררו, הרי הוא כבן חורין, ואוכל משל עצמו).

(פ"ח ב') דתנן (גיטין מ"א א'): מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם! לישא שפחה אינו יכול, שכבר חציו בן חורין. לישא בת חורין אינו יכול, שעדיין חציו עבד. יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר[5] "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ"! אלא, מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו. וחזרו בית הלל להורות כבית שמאי.

שיטות הראשונים

כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה: **רש"י** פירש, קודם שחזרו בית הלל, לא יאכל משל עצמו, מפני שאין חלק עבדות נמשך אחר דעתו. ומתניתין כמשנה אחרונה, הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין, ואוכל משל עצמו. וכן פסק

---

4. וכתבו, אין לפרש דקפדי שאין כל אחד רוצה להנות את חבירו, ולכך אפילו חלקו לא יאכל דאי אפשר שלא יהנה גם חלק חבירו, אם כן (לאו דווקא כשהבעלים שוחטים, אלא) כל אחד (אחר) ששוחט עליו (על עבד, ומקפיד שלא יהנה בעליו), וכי השוחט סבור שיהנה חלקו משלו ולא יהנה חלק חבירו (הבעלים)?! עיי"ש.

5. ישעיהו מה,יח.

הראב"ד. ואילו **הרמב"ם** פירש להיפך, שכן פסק כמשנה אחרונה, ובכל זאת כתב, "מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין - לֹא יֹאכַל לֹא מִשֶּׁלְרַבּוֹ וְלֹא מִשֶּׁלְעַצְמוֹ, עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כֻּלּוֹ בֶּן חוֹרִין."[6]

אמר לעבדו צא ושחוט עלי פסח וטעה

(פ"ח ב') משנה: האומר לעבדו: צא ושחוט עלי את הפסח (ולא פירש), שחט גדי, יאכל (רבו ממנו, ואף על גב דרגיל בטלה, דכיון דלא פריש ליה, עליה סמך), שחט טלה יאכל. שחט גדי וטלה, יאכל מן הראשון (שנשחט, והשני יישרף).

שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון?! והא **תניא:** אין נמנין על שני פסחים כאחד[7]!

(ומתרץ) מתניתין במלך ומלכה, דדעתן קלה עליהן (שתלויים בעבדיהם, ואין מקפידים על סעודתם אם גדיים אם טלאים, הלכך אין כאן דין ברירה[8]).

משנה: שכח מה אמר לו רבו, כיצד יעשה? ישחט טלה וגדי, ויאמר: אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו וטלה שלי. ואם טלה אמר לי רבי, הטלה שלו וגדי שלי.

(ומקשה) שלי?! מה שקנה עבד קנה רבו!

(ומתרץ, העבד) הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו (לקנות בהמה לקרבן), דניחא ליה (לרועה) בתקנתא דרביה, ומקני ליה (הרועה לעבד) חד מינייהו (אחת מהבהמות) על מנת שאין לרבו רשות בו (שיוכל להתנות עליה).

משנה: שכח (גם) רבו מה אמר לו (וכבר שחט שתיהן), שניהן יצאו לבית השריפה (שלא ידוע איזו לרב ואיזו לעבד, ואין פסח נאכל אלא למנוייו), ופטורין (שניהם) מלעשות פסח שני (שהשחיטה וזריקה היו ראויות, וכלפי שמים גלוי).

אמר אביי: לא שנו (שפטורים מפסח שני) אלא ששכח (רבו) לאחר זריקה, דבעידנא דאיזריק דם הוה חזי לאכילה (וכשנזרק הדם, לשם אכילה נזרק). אבל שכח לפני זריקה, דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה, חייבין לעשות פסח שני.

איכא דמתני לה **אברייתא:** חמישה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה (אחר שהופשטו לאחר שחיטה), ונמצאת יבלת (מום הפוסל) באחד מהן[9], כולן יוצאין לבית השריפה, ופטורין (הבעלים) מלעשות פסח שני (כי ארבעה יצאו כבר ידי חובתן).

אמר אביי: לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה, דבעידנא דאיזריק דם מיהא הוה חזי לאכילה (ודמם נזרק לשם אכילה). אבל נתערבו לפני זריקה, חייבין לעשות פסח שני (שזריקת דם כולם הייתה בפסול).

---

6. וראה מש"כ בביאור דבריו, רבי אברהם בן הרמב"ם (שו"ת ברכת אברהם, סי' ג). והאחרונים דנו בביאור שיטת הרמב"ם, ראה 'שערי היכל' (הוצ' מכון המקדש, מערכה קלג). מקורות: רמב"ם (הל' עבדים ז,ז). רמב"ם וראב"ד (הל' קרבן פסח ב,יג).
7. לאכול בשעת אכילה מאחד מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל, דילמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה; הלכך לא אכיל. וזה שהמנה את רבו על שני פסחים ורבו סמך עליו, היאך יאכל מן הראשון? רש"י.
8. דתרווייהו ניחא ליה, לפיכך יאכל מן הראשון, דכיון דליכא קפידא, יצא בראשון ידי חובתו, ואידך בכדי נשחט. רש"י.
9. באחד העורות, ואין ידוע מאיזה פסח היה עור זה, ואותו הפסח פסול הוא. רש"י.

מאן דמתני אמתניתין (שהפסחים מצד עצמם כשרים, אלא שאין מינויו ניכר, ובכל זאת אם היה ספק בעת הזריקה חייבים בפסח שני), כל שכן אברייתא (שבכולם יש ספק פסול מום, וזריקתם ספק פסולה).

מאן דמתני אברייתא, אבל אמתניתין לא, כיוון דכשירין נינהו, דאי אידכר הוי חזי לאכילה, קמי שמיא גליא (מי הבעלים של כל קרבן).

שיטות הראשונים

מתניתין במלך ומלכה, דדעתן קלה עליהן: **רש"י** פירש, שתלויין על עבדיהן, ואין מקפידין על סעודתן אם גדיים אם טלאים, הלכך אין כאן דין ברירה, דתרווייהו ניחא ליה.[10] **והרמב"ם** כתב, "וְאִם הָיָה מֶלֶךְ אוֹ מַלְכָּה, וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְשָׁחַט גְּדִי וְטָלֶה - יֹאכַל מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת."[11]

הממנה עצמו על שני פסחים: כתב **הרמב"ם**, (הל' קרבן פסח ג,א) "הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ 'צֵא וּשְׁחֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח'... הָלַךְ וְשָׁחַט גְּדִי וְטָלֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל מִשְּׁנֵיהֶן, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, לְפִי שֶׁאֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פְּסָחִים." ואילו במקום אחר (הל' קרבן פסח ב,יא) כתב **הרמב"ם**, "וְכֵן יָתוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ עָלָיו אַפִּטְרוֹפִּין - יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָתוֹם קָטָן. אֲבָל גָּדוֹל - נַעֲשָׂה כִּמְמַנֶּה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים, וְהַמְּמַנֶּה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא מִן הַנִּשְׁחָט רִאשׁוֹן." וצ"ב.

שכח גם רבו מה אמר לו: **הרמב"ם** פסק (הל' קרבן פסח ג,ב; ג,ט) כלישנא קמא,[12] וכתב "שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ מָה אָמַר - שְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. וְאִם שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם - חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; שָׁכַח אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי."

---

10. לפיכך יאכל מן הראשון, דכיון דליכא קפידא, יצא בראשון ידי חובתו, ואידך בכדי נשחט. רש"י.
11. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ג,א). רש"י (ד"ה במלך ומלכה).
12. שהוא לישנא דסתם גמרא. ועוד דמאן דמתני אמתניתין עדיף, משום דכל שכן אברייתא. כסף משנה.